ECLI:LV:AT:2020:0217.C32230915.7.S
Lieta Nr. C32230915, SKC-54/2020
Civillietu departaments

Latvijas Republikas Senāts
SPRIEDUMS
Rīgā 2020.gada 17.februārī

Senāts šādā sastāvā:
senatore referente Anda Briede,
senatore Ļubova Kušnire,
senatore Marika Senkāne

rakstveida procesā izskatīja civillietu sakarā ar SIA „Baltimar VT" kasācijas sūdzību par Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018.gada 10.maija spriedumu SIA „Baltimar VT" prasībā pret AS „Latvenergo" par vienošanās izpildi, parāda, zaudējumu un likumisko procentu piedziņu.

Aprakstošā daļa

[1] SIA „Baltimar VT" 2015.gada 17.martā cēlusi tiesā prasību pret AS „Latvenergo" par vienošanās izpildi un parāda, līgumsoda un likumisko procentu piedziņu, norādot tālāk minēto.

[1.1] AS „Latvenergo" 2014.gadā rīkoja atklāto konkursu „Dīzeļdegvielas iegāde Rīgas TEC avārijas kurināmā rezervēm", kurā uzvarēja SIA „Baltimar VT", tādēļ starp prasītāju kā pārdevēju un AS „Latvenergo" kā pircēju 2014.gada 8.jūlijā tika noslēgta vispārīga vienošanās par dīzeļdegvielas iegādi, kuras priekšmets – iezīmētas (marķētas) vasaras vai ziemas dīzeļdegvielas piegāde un pārdošana enerģijas ražošanai orientējošā apjomā līdz 6850 tonnām.

Vienošanās 6.2.3.punktā pircējai noteikts pienākums 10 darba dienu laikā pēc vienošanās noslēgšanas pārdevējai iesniegt Valsts ieņēmumu dienesta (turpmāk – VID) izziņu par preces (dīzeļdegvielas) atbrīvošanu no akcīzes nodokļa samaksas.

[1.2] Atbildētāja iesniedza prasītājai VID 2014.gada 7.jūlijā izsniegtās izziņas Nr. 6008733 un 6008734 par tiesībām iegādāties iezīmētos (marķētos) naftas produktus elektroenerģijas ražošanai vai izmantošanai kombinētās iekārtās, kas ražo elektroenerģiju un siltumenerģiju (likuma „Par akcīzes nodokli" 18.panta pirmās daļas 4.punkts).

[1.3] VID 2014.gada 5.septembrī pēc AS „Latvenergo" lūguma iepriekš izsniegtās izziņas pārreģistrēja, grozot tajās iezīmēto (marķēto) naftas produktu izmantošanas mērķi uz – siltuma ieguvei apkurē vai siltuma enerģijas ieguvei produkcijas ražošanas (pārstrādes) tehnoloģiskajā procesā (likuma „Par akcīzes nodokli" 14.panta otrā daļa). Pamatojoties uz notikušo pārreģistrāciju atbildētāja pieprasīja, lai prasītāja izdara labojumus naftas produktu nodokļa deklarācijā par 2014.gada jūlijā–septembrī notikušajiem darījumiem atbilstoši pārreģistrēto izziņu mērķim un samaksā akcīzes nodokli par piegādāto dīzeļdegvielu.

[1.4] SIA „Baltimar VT" nepiekrita atbildētājas apgalvojumiem un noraidīja vēstulēs izteiktos prasījumus, un AS „Latvenergo" paziņoja, ka veikusi savstarpējo norēķinu ieskaitu par summu 451 365,73 EUR (VID samaksātais akcīzes nodoklis par 2014.gada augustā– septembrī piegādāto (marķēto) dīzeļdegvielu).

[1.5] AS „Latvenergo" pieprasījums samaksāt akcīzes nodokli ir nepamatots, jo vienošanās priekšmets ir no akcīzes nodokļa atbrīvota dīzeļdegviela (likuma „Par akcīzes nodokli" 18.pants), nevis dīzeļdegviela ar samazinātu nodokli (minētā likuma 14.pants), tādēļ prasītājai nebija pienākuma maksāt nodokli par piegādāto preci. Atbildētāja apņēmās iesniegt VID izziņu par atļauju iegādāties tādu preci, kas ir atbrīvota no nodokļa samaksas. Vienošanās 6.2.4.punktā atbildētāja apņēmās kompensēt prasītājai papildus radušās izmaksas gadījumā, ja atbildētāja saskaņā ar vienošanās 6.2.3.punktu neiesniedz VID izziņu par preces atbrīvošanu no nodokļa samaksas. No vienošanās nepārprotami izriet, ka: 1) atbilstoši sākotnēji izsniegtajām izziņām preču piegādes nebija apliekamas ar nodokli; 2) par preču piegādi pēc pārreģistrēto izziņu saņemšanas nodoklis jāmaksā atbildētājai, un prasītājai tas nav jākompensē. VID pārreģistrētās izziņas nav piemērojamas uz jau piegādāto preci.

[1.6] Atbildētājas vienpusējais ieskaits veikts bez jebkāda tiesiska pamata, pārkāpjot gan Civillikuma, gan vienošanās noteikumus (nav konstatējami priekšnosacījumi ieskaita veikšanai), kā arī prettiesiski atteikusies norēķināties par dīzeļdegvielu, kas piegādāta, pamatojoties uz pušu noslēgto vienošanos (nav apmaksātas četras pavadzīmes un viens rēķins).

Pamatojoties uz minēto un likuma „Par akcīzes nodokli" 18.pantu, Civillikuma 1587., 1759. un 1765.pantu, prasītāja lūdz piedzīt no atbildētājas pamatparādu 497 049,38 EUR, likumiskos procentus 20 444,82 EUR un līgumsodu 4407,65 EUR.

[2] Tiesvedības laikā iesniegtajos prasības precizējumos un papildinājumos lūgts piedzīt no atbildētājas pamatparādu 497 049,38 EUR, likumiskos procentus 85 289,01 EUR un zaudējumus 25 965,06 EUR, kas prasītājai radušies sakarā ar Kanādas firmai „Sanders Trading Inc." samaksātajiem aizdevuma lietošanas procentiem un līgumsodu, kuru prasītājai nācās ciest atbildētājas prettiesiskās rīcības dēļ (nesaņemot samaksu par piegādāto preci, prasītāja kavēja aizdevuma atmaksas termiņus).

[3] Ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2017.gada 26.oktobra spriedumu prasība apmierināta pilnīgi.

[4] Izskatot lietu sakarā ar atbildētājas apelācijas sūdzību, Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2018.gada 10.maijā nosprieda prasību noraidīt un piedzīt no prasītājas atbildētājas labā tiesas izdevumus 15 258,76 EUR un ar lietas vešanu saistītos izdevumus 27 393,35 EUR advokāta palīdzības samaksai, bet valsts ienākumos – ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus 22,18 EUR. Spriedumā ietverts tālāk minētais pamatojums.

[4.1] Atbilstoši konkursa nolikuma 4.punktam atbildētājas rīkotā atklātā konkursa priekšmets bija dīzeļdegvielas iegāde Rīgas TEC avārijas kurināmā rezervēm – iezīmēta (marķēta) vasaras vai ziemas dīzeļdegviela. Konkursa priekšmets: 1) dīzeļdegvielas iegāde Rīgas TEC-2 avārijas kurināmā rezervēm; 2) dīzeļdegvielas iegāde Rīgas TEC-1 avārijas kurināmā rezervēm. Tātad dīzeļdegviela tika paredzēta kā kurināmais sadedzināšanas iekārtās, lai ražotu siltumenerģiju.

Likums „Par akcīzes nodokli" tos naftas produktus, kas tiek izmantoti tikai kā kurināmais siltuma ieguvei apkurē, sadedzināšanas iekārtās vai siltumenerģijas ražošanas (pārstrādes) procesā, atšifrējot tos kā „kurināmo" (14.panta otrā daļa), nošķir no tādiem naftas produktiem, kas izmantojami citiem mērķiem, nevis par degvielu vai kurināmo, tostarp kurināmo nošķirot no naftas produktiem, kas paredzēti elektroenerģijas ražošanai vai kombinētās iekārtās, kas ražo elektroenerģiju un siltumenerģiju (18.pants). Tādējādi gan atklātā konkursa nosaukums, gan vispārīgie noteikumi un konkursa nolikuma dokumenti to kopumā norāda uz konkursa mērķi – kurināmā iegāde siltumenerģijas ražošanai, kas vienlaikus ir arī konkursa nolikuma priekšmets. Starp pusēm 2014.gada 8.jūlijā noslēgtās vienošanās nosaukums „Dīzeļdegvielas iegāde Rīgas TEC avārijas kurināmā rezervēm" atbilst iepirkuma konkursa mērķim un tā nolikumam.

[4.2] Lai noskaidrotu vienošanās 6.2.3.punkta jēgu, vispirms nepieciešams nodalīt līguma būtiskās sastāvdaļas no pārējiem noteikumiem. Vienošanās noteic pircējas un pārdevējas savstarpējās attiecības, un uz to attiecināms Civillikuma pirkuma līgumu regulējums. No nolikuma dokumentiem un pašas prasītājas piedāvājuma dokumentiem izriet, ka vienošanās priekšmets nav vis no akcīzes nodokļa samaksas atbrīvotas dīzeļdegvielas iegāde, bet, kā jau iepriekš minēts, iezīmētas (marķētas) dīzeļdegvielas iegāde avārijas kurināmā rezervēm jeb dīzeļdegviela kā kurināmais siltumenerģijas ražošanai. Saskaņā ar vienošanos pirkuma cena ir 0,68 EUR par vienu litru bez PVN, kuras atšifrējumā iekļauts arī akcīzes nodoklis. Prasītāja vienošanās priekšmetu identificē ar šo punktu, taču tas iekļauts sadaļā „pušu pienākumi" un nav līguma būtiskā sastāvdaļa – nosacījums, bez kura līgumu nav iespējams izpildīt. VID izziņas mērķis, uz ko norāda tās nosaukums, ir apliecināt, ka atbildētājai ir tiesības iegādāties iezīmētos (marķētos) naftas produktus. Atbilstoši likuma „Par akcīzes nodokli" prasībām dīzeļdegvielai ir jābūt iezīmētai gan tad, ja par to nosakāma samazināta nodokļa likme (14.pants), gan tad, ja tā atbrīvojama no akcīzes nodokļa (18.pants). Izziņas pielikumā norāda adresi, kur atrodas sadedzināšanas iekārta, un iezīmēto (marķēto) naftas produktu izmantošanas mērķi.

Kaut arī sākotnēji VID izziņu pielikumā norādīts nepareizs (iepirkumam neatbilstošs) iezīmēto (marķēto) naftas produktu izmantošanas mērķis, tas negroza un neatceļ nedz iepirkuma, nedz vienošanās noslēgšanas mērķi, kas prasītājai bija zināms un saprotams, ko apliecina pašas prasītājas iesniegtais finansiālais piedāvājums. Līdz ar to 6.2.3.punkta noteikums neattiecas uz līguma priekšmetu, bet ir iekļauts, lai prasītājai vispār būtu tiesības uzsākt marķētas dīzeļdegvielas piegādi atbildētājai, un nemaina vienošanās priekšmetu, kas noteikts iepirkuma dokumentos.

[4.3] Prasītājas arguments, ka vienošanās 1.1.punktā norādītais priekšmets – dīzeļdegviela enerģijas ražošanai – ir attiecināms uz likuma „Par akcīzes nodokli" 18.panta pirmās daļas 4.punkta noteikumu, nav pamatots, jo dīzeļdegvielas iepirkšanas mērķis ir Rīgas TEC kurināmā rezerves. Dīzeļdegvielas izmantošana enerģijas ražošanai un tās kā kurināmā izmantošana šo jēdzienu izpratnē nav atšķirīgi. Jebkurā gadījumā enerģija ir iegūstama dīzeļdegvielu sadedzinot, proti, izmantojot kā kurināmo, bet atšķirība ir tajā, vai dīzeļdegviela tiek izmantota kā kurināmais siltuma ieguvei, vai izmantota kombinētās iekārtās, kas ražo elektroenerģiju un siltumenerģiju. Tādu pierādījumu, ka dīzeļdegvielu paredzēts iepirkt, lai to izmantotu citiem mērķiem, nevis kā kurināmo sadedzināšanas iekārtās, lietā nav.

Vienošanās 6.2.3.punkts var būt maldinošs, ja nav zināms iepirkuma priekšmets, kā arī maldinoša ir VID rīcība, izdodot divas identiskas izziņas ar atšķirīgu degvielas izmantošanas mērķi bez attiecīgas norādes, ka sākotnēji izsniegtās izziņas atzīstamas par kļūdaini izsniegtām vai anulējamām. Tomēr šajā gadījumā gan no nolikuma, gan no vienošanās priekšmeta ir saprotams, ka izziņās norādīts kļūdains degvielas izmantošanas mērķis, un vienošanās 6.2.3.punkta nosacījums nav saistāms ar vienošanās priekšmetu. Turklāt pati prasītāja ir apzinājusies izziņās pieļautās kļūdas esību, jo pēc 2014.gada 15.septembra sākusi piegādāt degvielu ar samazinātu akcīzes nodokļa likmi, kas, tulkojot attiecīgo vienošanās punktu tā, kā to interpretē prasītāja (tikai gramatiski), būtu pretēji šim noteikumam.

[4.4] Prasītāja kļūdaini izprot vienošanās 6.2.4.punktu, ka atbildētājai ir pienākums kompensēt izmaksas, kas saistītas ar akcīzes nodokli par piegādāto preci. Tā kā VID izziņa tiek izsniegta kā apliecinājums, ka atbildētājai ir tiesības iegādāties marķētos naftas produktus, šādas izziņas neiesniegšanas gadījumā prasītājai vispār nebūtu pamats tos atbildētājai piegādāt (likuma „Par akcīzes nodokli" 28.panta trešās daļas 1.punkts). Tādējādi atbildētājai būtu pienākums nevis atmaksāt akcīzes nodokli, jo šādā gadījumā naftas produkti tai vispār nevar tikt piegādāti, bet gan kompensēt tādas izmaksas, kas radušās tāpēc, ka atbildētāja 10 dienu laikā nav saņēmusi un iesniegusi prasītājai attiecīgo VID izziņu.

[4.5] Atbildētāja pamatoti veikusi ieskaitu (prasījumu dzēšanu ar pretprasījumu). Akcīzes nodokļa samaksas kārtību nosaka likums „Par akcīzes nodokli". Saskaņā ar šī likuma 7.pantu prasītāja ir akcīzes nodokļa maksātāja. To nosaka arī iepirkuma konkursa nolikuma 16.2.punkts, proti, visiem nodokļiem, kas jāmaksā par piedāvātām precēm, ir jābūt iekļautām cenā, un par to nomaksāšanu ir atbildīgs pretendents. Prasītāja atteikusies veikt akcīzes nodokļa samaksu par 2014.gada augustā un septembrī veikto dīzeļdegvielas piegādi, un par akcīzes nodokļa samaksas pienākumu starp pusēm pastāv strīds.

Ņemot vērā, ka akcīzes prece atradās atbildētājas valdījumā, atbildētāja ir veikusi akcīzes nodokļa samaksu prasītājas vietā (likuma „Par akcīzes nodokli" 23.panta vienpadsmitā daļa), nodokļa summu 451 365,73 EUR ieturot no prasītājas izrakstītajiem rēķiniem par dīzeļdegvielas piegādi. Par savstarpējo norēķinu ieskaitu atbildētāja paziņojusi 2014.gada 19.septembrī, tādējādi tas atzīstams par tiesīgi izlietotu (iestājušies Civillikuma 1847.pantā noteiktie priekšnosacījumi).

[5] Prasītāja iesniegusi kasācijas sūdzību, kurā lūgts atcelt apelācijas instances tiesas 2018.gada 10.maija spriedumu un lietu nodot jaunai izskatīšanai, pamatojoties uz tālāk izklāstītajiem argumentiem.

[5.1] Tiesa nepareizi piemērojusi Civillikuma 2004.pantu, nepamatoti neņemot vērā šā likuma 2017.pantu. Spriedumā kļūdaini atzīts, ka līguma patiesās cenas lielums ir nenoteikts un atkarīgs no pircējas vienpusēji veiktām darbībām. Līguma būtisko sastāvdaļu – cenu – tiesa ir definējusi kā līguma nosacījumu, kas pats par sevi ir tiesību jēgai pretējs vērtējums. Akcīzes nodokļa likme ir cenas veidojošais elements, tā lielums ir pielīgts un nav skatāms atrauti. Atbildētājas izmantotā ieskaita pamats, ko apelācijas instances tiesa nepamatoti atzinusi par tiesisku, ir pašas atbildētājas vienpusēja vēlēšanās grozīt jau izpildītu līgumu un ieviest nenoteiktu preces cenu. Iebildumus par summu, kuru prasītāja ir tiesīga saņemt par preci, atbildētāja izvirzīja tikai tad, kad bija saņēmusi gandrīz visu preci (apmēram 90 % no apjoma). Tādējādi tiesa, nosakot, ka pirkuma maksa ir atkarīga tikai un vienīgi no vienas puses – pircējas – noteiktā nākotnes izmantošanas mērķa, taisījusi spriedumu, kas neatbilst Civillikuma 2017.pantam.

Vienošanās 6.2.3.punkts ir spēkā esošs, atbildētāja nav veikusi nekādas darbības, lai jebkādā veidā tiesiskā izpratnē šo punkta saturu mainītu. Atbildētāja to atstājusi tiesas vērtējumam ar apzīmējumu „kļūda". Taču tiesai nav nedz materiāltiesisks, nedz procesuāls pamats atzīt kādu no pircējas pašas uzņemtajiem pienākumiem par „kļūdu", sevišķi, ja šī „kļūda" ir nesaraujami saistīta ar darījuma mērķi, priekšmetu un cenu.

[5.2] Tiesa nepamatoti sašaurinājusi termina „kurināmais" legālo nozīmi, nedodot pat tā saturisko piepildījumu. Tiesa nav vērtējusi līguma saturu un tā noteikumus, bet aprobežojusies ar no konteksta izrauta likuma panta daļas citēšanu. Nav saprotams, kā tiesa nonākusi pie secinājuma, ka dīzeļdegviela paredzēta izmantot tieši sadedzināšanas iekārtās, kas ražo siltumenerģiju. Nedz konkursa nolikums, nedz pašas atbildētājas sastādītais līguma projekts, nedz pušu noslēgtais līgums nevienā vietā nelieto šādu mērķa aprakstu. Prasītājai nekad nav bijis nodoma pārdot tādu dīzeļdegvielu, kuru

atbildētāja izmantotu kā kurināmo siltuma ieguvē. Tiesas secinājumi par dīzeļdegvielas izmantošanu pārsniedz izskatāmās lietas robežas un nav pamatoti ne ar kādiem pierādījumiem.

[5.3] Tiesa nav noskaidrojusi līdzēju nodomu un patieso gribu (Civillikuma 1505. un 1508.pants). Prasītājas šajā sakarā norādītos apsvērumus un pierādījumus tiesa nav vērtējusi. Nodibinātais līguma priekšmets un cena būtiski atšķiras no prasītājas nodoma līguma slēgšanai. Tiesai pēc būtības bija jāatbild uz jautājumu – vai puses, noslēdzot līgumu (nevis izvirzot pretenzijas pēc tam), ar līguma priekšmetu bija domājušas degvielu, kas ir atbrīvota no nodokļa samaksas, vai degvielu, kurai piemērojama samazināta likme, un vai prasītāja zināja un tai bija jāzina degvielas pircējas paredzētais patiesais, nevis līgumā norādītais, degvielas izmantošanas mērķis. Konkursa priekšmets ir tikai dīzeļdegvielas iegāde avārijas kurināmā rezervēm, un tajā nav ne vārda par siltumenerģijas ražošanu. Tiesa kļūdaini uzskata, ka jebkuram pārdevējam jāuzņemas risks par pārdotās preces turpmāko iespējamo izmantošanas mērķi un tā sakarā ir jāmaksā iespējamais nākotnes nodoklis. Pārdevējs šos apstākļus nevar ietekmēt, un šādu atbildību tam nevar uzlikt.

[5.4] Tiesa vispār nav pievērsusies atbildētājas rīcības tiesiskuma vērtējumam, bet aprobežojusies ar prasītājas darbības neargumentētu kritiku. Konkrētajās tiesiskajās attiecībās tiesai bija jāpiemēro Civillikuma 1587.pants, kā arī 1442. un 1443.pants. Nav šaubu, ka pušu starpā noslēgtā vienošanās ir tiesisks līgums, kura 6.2.3.punktā noteikts atbildētājas (pašas norādīts) pienākums iesniegt izziņu par atbrīvojumu no nodokļa samaksas. Tas arī tika izpildīts, atbildētāja šādu izziņu pieprasīja un uzrādīja. Pagrieziena punkts strīdam bija atbildētājas vienpusēji veiktās darbības – cenšanās pārgrozīt jau izpildītu pienākumu, iesniedzot VID iesniegumu par izziņas satura maiņu, kā dēļ atbildētājai radās pamats nodokļa samaksai. Taču šīs atbildētājas radītās grūtības, kuras radušās pašas veikto darbību rezultātā, nav atvainojamas un nevar būt iemesls tiesiska līguma nepildīšanai.

[5.5] Tiesa nepareizi interpretējusi Civillikuma 1846.panta saturu un jēgu, šo normu kļūdaini attiecinot uz lietas apstākļiem, kā arī nav piemērojusi to tiesību normu, kuru vajadzēja piemērot, t.i., likuma „Par nodokļiem un nodevām" 1.panta 1.punktu. Šķietamais prasījums, kas ticis likts priekšā ieskaitam, pēc būtības ir nodokļu nomaksa valsts budžetā. Atbildētājai nav un nav bijis jebkāds mantisks prasījums pret prasītāju, kas ir fundamentāls šķērslis ieskaita piemērošanai. Lietā nav arī pierādījumu, ka atbildētāja vispār būtu veikusi jebkādu maksājumu valsts kasei par akcīzes nodokli.

Pat gadījumā, ja uzskatītu, ka atbildētājai kādā kārtā būtu kāds prasījums pret prasītāju, tiesai bija jānoskaidro un jāpamato, vai šādam prasījumam ir iestājies termiņš, kā arī jānosaka prasījuma īstums un šķira. Piegādātāja nodokļa maksāšanas pienākums rodas ar brīdi, kad notiek akcīzes preces piegāde, kur nodokļa likme tiek noteikta pēc saņēmēja deklarētā preces izmantošanas mērķa. Savukārt saņēmēja nodokļa maksāšanas pienākums rodas tad, ja tas šo preci izmanto nevis izziņā norādītajam, bet citam mērķim (likuma „Par akcīzes nodokli" 33.panta sešpadsmitā daļa). Tātad nodokļa maksāšanas pienākuma rašanās brīdis ir akcīzes preces reālas izmantošanas brīdis, ja izmantošanas mērķis atšķiras no iepriekš deklarētā. Konkrētajā gadījumā atbildētāja kā preces saņēmēja dīzeļdegvielu vispār nav izmantojusi, tikai pieteikusi VID citu preces izmantošanas mērķi. Tādējādi rodas jautājums, vai ir iestājies saņēmēja nodokļa maksāšanas pienākums, ja viņš preci vēl nav izmantojis, bet tikai paredzējis to izmantot citam mērķim.

Turklāt, ja piekristu tiesas secinājumam, ka degvielas izmantošanas mērķis jau sākotnēji bija tāds, kas apliekams ar akcīzes nodokli, proti, nodoklis jau būtu iekļauts cenā, tā nomaksa būtu prasītājas pienākums, nevis atbildētājas. Līdz ar to tiesa, atzīstot atbildētājas (it kā) prasījumu par nodokļu samaksu par tiesisku, nonākusi pretrunā ar iepriekš izteiktu secinājumu par degvielas izmantošanas mērķi, atbilstoši kuram atbildētājai nevarētu rasties nodokļa samaksas pienākums.

[5.6] Tiesa bez pamata piemērojusi likuma „Par akcīzes nodokli" 23.panta vienpadsmito daļu, jo atbildētāja nav apstiprināts noliktavas turētājs (persona, kurai ir tiesības turēt tās īpašumā vai valdījumā esošu akcīzes preču noliktavu). Atbildētājai tikai ir izsniegta izziņa par tiesībām iegādāties naftas produktus (kurināmo), bet nav speciālā atļauja (licence) akcīzes preču noliktavas turētāja darbībai.

[5.7] Tā kā spriedums balstīts uz tiesas selektīvi atlasītu pierādījumu vērtējumu, formālu apgalvojumu un tiesas iniciētu argumentu pamata, nevērtējot lietas apstākļus, tostarp prasītājas paskaidrojumus un pierādījumus to savstarpējā sakarībā, ir konstatējams Civilprocesa likuma 97., 190.panta un 193.panta piektās daļas pārkāpums, kas novedis pie formālas, neargumentētas un kļūdainas lietas izspriešanas. Norāde spriedumā, ka VID izziņā sākotnēji degvielas izmantošanas mērķis norādīts nepareizi, liecina par Civilprocesa likuma 192.panta pārkāpumu, jo vispārējās jurisdikcijas tiesai nav kompetence apšaubīt un vērtēt neapstrīdēta, spēkā esoša administratīvā akta pareizību vai nepareizību. Turklāt arī pēc būtības tiesa nepamatoti par nederīgu atzina leģitīmas iestādes izdotu neapstrīdētu administratīvu aktu (par preces lietošanas mērķi), kas bija pamats akcīzes preces piegādei. Ja VID izziņa bija kļūdaina, tad atbildētājs nemaz nebija tiesīgs šo akcīzes preci pieņemt (likuma „Par akcīzes nodokli" 28.panta trešās daļas 1.punkts), savukārt piegādātājam nav tiesiskas intereses šādas izziņas apstrīdēt. Konkrētajā gadījumā tiesa ir veicinājusi tiesiskās paļāvības principa diskreditēšanu.

[6] Paskaidrojumos sakarā ar kasācijas sūdzību atbildētāja norādījusi, ka pārsūdzētais spriedums ir likumīgs un pamatots, tādēļ atstājams negrozīts.

Motīvu daļa

[7] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz personu, kas to pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473.panta pirmā daļa, Senāts atzīst, ka spriedums atceļams.

[8] SIA „Baltimar VT" cēlusi tiesā prasību par vienošanās izpildi. Prasības mērķis ir piedzīt no AS „Latvenergo" samaksu par dīzeļdegvielu, kuru tai piegādājusi prasītāja, pamatojoties uz minēto vienošanos, kā arī saņemt atlīdzību par zaudējumiem, kas prasītājai radušies atbildētājas pieļautā samaksas nokavējuma dēļ.

Apelācijas instances tiesa prasību noraidījusi, atzīstot prasījumu par dzēstu ar atbildētājas tiesīgi izlietotu ieskaitu atbilstoši Civillikuma 1846. un 1847.pantam.

Ņemot vērā kasācijas sūdzības argumentus kopsakarā ar celtās prasības priekšmetu un pamatu, Senāts uzskata, ka primāri jāatbild uz jautājumu, vai Civillikuma 1846. un 1847.pants uz izskatāmās lietas apstākļiem attiecināts pareizi.

[8.1] Ar ieskaitu Civillikuma 1846.panta izpratnē saprot prasījuma dzēšanu ar pretprasījumu.

Pret kreditora gribu izlietot savu pretprasījumu parādnieks var tikai tad: 1) ja abu prasījumu priekšmeti ir vienādas šķiras; 2) ja abiem prasījumiem jau iestājies termiņš (Civillikuma 1847.pants). Minētajā pantā noteiktie kritēriji ir kumulatīvi, t.i., nepastāvot abiem kopā, vienpusējs ieskaits nav pieļaujams.

Ieskaita izlietošanas kārtību un sekas reglamentējošajās tiesību normās noteikts, ka parādnieka pretprasījums nedzēš viņa parādu pats no sevis, bet tikai tad, kad viņš to licis priekšā šim nolūkam (Civillikuma 1852.pants). Parādniekam ir tiesība prasīt ieskaitu katrā laikā [..], ja tikai viņš pierāda, ka viņa pretprasījuma izpildīšanai vai samaksai nestāv ceļā nekādi šķēršļi (1853.pants). Tātad pretprasījumam, kuru parādnieks vēlas izlietot ieskaitam, ir jābūt bez tādiem šķēršļiem, kas neļauj to likt priekšā ieskaitam. Šķēršļi var būt dažādi: pretprasījuma izpildei vēl nav iestājies termiņš; nav izpildījies nosacījums, no kura izriet tiesība prasīt izpildījumu; pastāv strīds par šī prasījuma pastāvēšanu un apmēru. Šķēršļu neesības pierādīšanas pienākums nozīmē to, ka gadījumā, ja pretējā puse izvirza kādus iebildumus par prasījuma derīgumu ieskaitam, parādniekam jādod pierādījumi, kas šādus iebildumus atspēko (sk. *Civillikuma komentāri. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans Īpašums, 1998, 336.lpp.*).

No teiktā izriet, ka strīda gadījumā par pretprasījuma pastāvēšanu vai apmēru u.tml., likums nepiešķir parādniekam tiesību izdarīt ieskaitu pret kreditora gribu.

[8.2] Kā izriet no lietas materiāliem, prasītāja nepiekrīt tam, ka atbildētājai pret prasītāju ir tiesiski radies prasījums. Jau 2014.gada 17.septembrī, atbildot uz AS „Latvenergo" sākotnējo pretenziju par akcīzes nodokļa samaksu, prasītāja paziņojusi atbildētājai, ka tās prasījumu saistībā ar nomaksāto akcīzes nodokli uzskata par nepamatotu un atbildētājas veiktais ieskaits ir prettiesisks. Prasītājas pienākumu kompensēt atbildētājai VID pēc pašas iniciatīvas samaksāto akcīzes nodokli neparedz nedz pušu vienošanās, nedz kāds cits normatīvais akts. Akcīzes nodokļa samaksa, kuru AS „Latvenergo" veikusi pati pēc savas iniciatīvas, automātiski nenodibina prasītājas saistību (pienākumu) pret atbildētāju samaksātās summas apmērā. Tas nozīmē, ka nepastāv derīgs pretprasījums, kuru varētu likt priekšā ieskaitam.

Iepriekš minētais izslēdz iespēju atbildētājas paziņojumu par pavadzīmēs norādīto savstarpējo prasījumu dzēšanu uzskatīt par tiesīgi izlietotu, notikušu un prasītājai saistošu ieskaitu. Apelācijas instances tiesas secinājumi par pretējo liecina, ka Civillikuma 1846. un 1847.pants uz izskatāmās lietas apstākļiem attiecināts nepareizi.

Turklāt tiesa nav ņēmusi vērā, ka noraidīt prasību ar iebildumu par ieskaitu bez pretprasības celšanas atbildētājs ir tiesīgs tikai tad, ja otra puse ieskaitam priekšā likto prasījumu atzīst, vai tas ir kļuvis neapstrīdams. Tā kā prasītājas pienākums kompensēt atbildētājai tās VID samaksāto akcīzes nodokli nav tieši paredzēts nedz vienošanās, nedz likumā, un šādu pienākumu prasītāja nekad nav atzinusi, tad savas tiesības pēc saistības atbildētāja varēja pierādīt vispārējā prasības kārtībā. Taču tādus pret prasītāju vērstus prasījumus, kuru gadījumā nāktos risināt jautājumu par ieskaitu, atbildētāja nav pieteikusi, attiecīgu prasību (pretprasību) nav cēlusi.

Tiesa taisa spriedumu par prasībā noteikto prasības priekšmetu un uz prasībā norādītā pamata (Civilprocesa likuma 192.pants). Apelācijas instances tiesa izskata tikai tos prasījumus, kas izskatīti pirmās instances tiesā. Prasības priekšmeta vai pamata grozīšana nav pieļaujama (Civilprocesa likuma 426.panta otrā daļa).

Konkrētajā gadījumā tiesa, tulkojot vienošanās noteikumus nolūkā noskaidrot akcīzes nodokļa samaksas pienākumu un izvērtējot it kā notikušā ieskaita tiesiskumu, ir apspriedusi tādus jautājumus, kas vispār nebija izskatīšanas priekšmets, un spriedumu argumentējusi ar apstākļiem, kas ir ārpus celtās prasības robežām.

Tādējādi Senāts atzīst, ka Civillikuma 1846. un 1847.panta nepareiza piemērošana un prasības robežu pārkāpums (kas liecina par ieskaita institūta kļūdīgu izpratni) ir novedis pie nepamatota sprieduma taisīšanas. Minētie pārkāpumi ir pietiekams iemesls pārsūdzētā sprieduma atcelšanai un lietas nodošanai jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā, neiedziļinoties kasācijas sūdzības pārējo argumentu izvērtēšanā.

Atceļot spriedumu, prasītājai atbilstoši Civilprocesa likuma 458.panta otrajai daļai atmaksājama par kasācijas sūdzību samaksātā drošības nauda 300 EUR.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 2.punktu, Senāts

nosprieda:

Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2018.gada 10.maija spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.
Atmaksāt SIA „Baltimar VT" drošības naudu 300 EUR (trīs simti *euro*).
Spriedums nav pārsūdzams.

Senatore A. Briede

Senatore Ļ. Kušnire

Senatore M. Senkāne